

І.Ю. ДІР

*Ігор Юрійович Дір, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, Надзвичайний і Повноважний Посол України, професор Київського університету права НАН України**

ORCID: 0000-0001-9829-4294

НОРМАТИВНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У РАМКАХ РАДИ ЄВРОПИ ЗА ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНИМ ПРАВОМ

Постановка проблеми. Одним із ключових чинників подальшого розвитку України як демократичної і правової держави є закріплення та належне забезпечення прав людини. Тому важливе значення має міжнародне співробітництво України у цій сфері, особливо у рамках Ради Європи, основною метою якої, власне, і виступають права людини. Адже належний захист прав людини свідчить про наявність у державі верховенства права, законності, діяльність державних органів та їх посадових осіб виключно у рамках закону, сприяє розвитку громадянського суспільства, зміцненню міжнаціональної злагоди та толерантності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі питання досліджуваної проблеми розглядали у своїх працях багато вітчизняних науковців, зокрема, М.М. Алмаші, О.М. Биков, Ю.М. Бисага, Д.М. Белов, В.П. Колісник, О.Л. Копиленко, В.О. Нікітюк, Л.І. Рябошапко тощо. Серед зарубіжних науковців слід виокремити К. Екштайна, Ф. Ермакору, Ф. Капоторті, Г.К. Шеу тощо.

Формулювання мети статті. Виходячи з цих міркувань, мета даної статті полягає у комплексному науковому аналізі проблематики правового регулювання захисту прав громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи.

Виклад основного матеріалу. Після завершення Другої світової війни постало питання створення «сполучених штатів Європи», ідею яких висунув у своїй промові в Університеті Цюріха 19 вересня 1946 р. Вінстон Черчилль, а вже 5 травня 1949 р. з підписанням Лондонської Угоди було створено Раду Європи¹.

Відповідно до п. 1 Статуту Ради Європи «...мета створення Ради Європи – досягнення більшої єдності між членами для захисту та впровадження ідеалів та принципів, які є їх спільною спадщиною, і сприяння їх економічному та соціальному прогресу»². Тому, згідно з цією метою, основними сферами компетентності даної організації є:

- захист демократії і верховенства права;
- захист прав людини (соціальні права та лінгвістичні права національних меншин);
- просування ідей європейської культурної ідентичності та різноманіття;
- вирішення проблем людства, з якими стикається Європа;
- заохочення стабільності демократії у Європі шляхом запровадження реформ.

Сьогодні Рада Європи – провідна організація на континенті у сфері прав людини, до складу якої входять 47 держав. При цьому всі держави-члени підписали Європейську конвенцію про права людини – міжнародний договір, який покликаний захищати права людини, демократію та верховенство права. Серед основних досягнень організації, варто відмітити наступні:

1. Скасування смертної кари – 1983 р. було прийнято Протокол № 6 до Європейської конвенції про права людини, який відмінює смертну кару в мирний час, а 2002 р. – Протокол № 13 про відміну смертної кари за будь-яких обставин. Обов'язковою умовою при вступі до Ради Європи є обов'язкове скасування смертної кари в країні-претендентці на вступ. Із 1997 р. на території 47 держав-членів не було застосовано жодного випадку застосування смертної кари.

2. Зміцнення прав людини – кожна країна при вступі до Ради Європи погоджується з тим, щоб в її відношенні діяли механізми незалежного контролю, за допомогою яких проводиться оцінка практики дотримання прав людини і демократичних стандартів на її території.

3. Недискримінація та боротьба з расизмом – заборона будь-якої форми дискримінації з боку органів державної влади.

4. Захист свободи вираження думки – будь-яка людина має право вільно виражати свої думки. Це право поширюється також на нові форми комунікацій, у тому числі в Інтернеті.

5. Гендерна рівність – боротьба з усіма формами дискримінації по відношенню до жінок та зміцнення їх ролі в суспільстві.

6. Захист прав дітей – попередження всіх форм насильства щодо дітей та кримінальне переслідування осіб, які вчинили подібні дії, а також сприяння участі дітей в тих рішеннях, які їх стосуються.

7. Захист культурного різноманіття – Рада Європи розробляє спеціальні програми та інструменти для регулювання міжкультурних конфліктів.

8. Нагляд за виборчим процесом – проведення демократичних, вільних та справедливих виборів на континенті.

9. Освіта у сфері прав людини і демократії – розробка стратегій та інструментів з метою навчання прав людини і демократії.

10. Нагляд за якістю ліків та охорони здоров'я – погодження стандартів якості субстанцій, що входять до складу ліків.

Саме тому Україна зі здобуттям незалежності прагнула приєднатися до Ради Європи. У 1992 р. Верховна Рада України (далі – ВРУ) отримала статус «спеціально запрошеного гостя» у Парламентській асамблеї Ради Європи, що сприяло тому, що депутати ВРУ брали участь у роботі асамблеї. Перед вступом до Ради Європи Україна прийняла декілька конвенцій.

9 листопада 1995 р. Україна офіційно приєдналася до Ради Європи, підписавши Спільну програму Комісії європейських співтовариств та Ради Європи щодо реформування правової системи, місцевого самоврядування й удосконалення системи правозастосування в Україні. Цей вступ ознаменував також приєднання України до 14 міжнародних договорів, ряд яких стосувався захисту громадянських прав людини.

Взагалі в юридичній літературі не існує чіткого визначення терміна «нормативна система захисту прав громадянських прав людини в Україні в рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом», але в загальному це поняття можна трактувати наступним чином: нормативна система захисту громадянських прав людини в Україні в рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом – це система норм та принципів внутрішньодержавного права України, прийнятих відповідно до рекомендацій органів Ради Європи, а також згідно із зобов'язаннями України перед Радою Європи, що спрямовані на забезпечення належної реалізації, запобігання порушенню й відновлення порушених громадянських прав людини в Україні.

Основними елементами системи захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом є:

1. Нормативна система захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

2. Нормативна система захисту права на честь і гідність в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

3. Нормативна система захисту права на свободу та особисту недоторканність в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

4. Нормативна система захисту права на недоторканність житла в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

5. Нормативна система захисту права на свободу віросповідання в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

6. Нормативна система захисту права на свободу пересування в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

7. Нормативна система захисту права на невтручання в особисте та сімейне життя в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

8. Нормативна система захисту права на таємницю кореспонденції життя в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

9. Нормативна система захисту права на використання рідної мови в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

10. Нормативна система захисту права на національне ім'я в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

11. Нормативна система захисту права на недопущення примусової асиміляції в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

12. Нормативна система захисту права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

Для виконання та регулювання цих норм Україна приєдналася до ряду міжнародно-правових документів, які стали зобов'язанням країни перед Радою Європи (табл. 1). Станом на квітень 2021 р. Україна ратифікувала 118 міжнародно-правових документів Ради Європи. Останній з яких був підписаний 2018 р.⁴

Відповідно головними напрямками співробітництва між Україною та Радою Європи на сьогодні є:

1. Конституційна реформа та функціонування демократичних інституцій.

2. Зміцнення демократичного управління та реформа місцевого самоврядування, включаючи децентралізацію.

3. Реформа судової системи.

4. Реформа системи кримінальної юстиції та реформування правоохоронних органів.

5. Боротьба із корупцією.

6. Завершення процесу створення суспільного телебачення.

7. Реформування виборчого законодавства.

8. Забезпечення виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини.
9. Імплементация законодавства відповідно до стандартів Ради Європи на основі принципів верховенства права та прав людини.
10. Увесь спектр захисту прав людини.
11. Правові наслідки окупації Криму та збройних дій на Донбасі⁵.

Таблиця 1

Міжнародно-правові документи, прийняті Україною у рамках зобов'язань перед Радою Європи

Договір	Закон України	Дата набуття чинності для України
Європейська конвенція про інформацію щодо іноземного законодавства та Додатковий протокол до неї	Закон України про приєднання від 14 липня 1993 р.	14 вересня 1994 р.
Європейська рамкова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами та органами влади	Закон України про приєднання від 14 липня 1993 р.	22 грудня 1993 р.
Європейська культурна конвенція	Закон України про приєднання від 24 лютого 1994 р.	13 червня 1994 р.
Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками	Закон України про приєднання від 22 вересня 1995 р.	29 грудня 1995 р.
Європейська конвенція про передачу впровадження у кримінальних справах	Закон України про приєднання від 22 вересня 1995 р.	29 грудня 1995 р.
Часткова угода про Європейську Комісію «За демократію через право»	Закон України про приєднання від 22 листопада 1996 р.	
Часткова відкрита угода Ради Європи щодо запобігання, захисту та надання допомоги у разі великих природних та технологічних катастроф	Указ Президента України від 15 січня 1997 р. № 24/97	
Спільна конвенція Ради Європи та ЮНЕСКО з визнання професійної підготовки у сфері вищої освіти в європейському регіоні		Дата підписання – 11 квітня 1997 р.
Додатковий та Другий додатковий протоколи до Європейської конвенції про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню		Дата підписання – 26 січня 1998 р.
Шостий протокол до Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи		Дата підписання – 3 листопада 1998 р.
Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами та органами влади		Дата підписання – 3 листопада 1998 р.

Джерело: складено за³

Висновки. Отже, Рада Європи була створена з метою об'єднання Європи після Другої світової війни. Основною компетентністю даної організації є захист прав людини, демократії та верховенства права в державах-членах. Україна приєдналася до Ради Європи у 1995 р. та почала активно впроваджувати міжнародні договори, які стосуються нормативного захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи. На сьогодні Україна підписала 118 міжнародних договорів Ради Європи, які охоплюють різні сфери, проте найбільш важливими для України є ті, які стосуються саме захисту прав людини, оскільки це дає змогу нашій країні рухатися в напрямі поглибленого розвитку демократичного суспільства.

¹ Council of Europe. Official web-site. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home> (дата звернення 7.04.2021).

² European Treaty Series – No. 1. Statute of the Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/1680306052> (дата звернення 7.04.2021).

³ Дір І.Ю., Палінчак М.М., Цебер Р.І., Несзмері Ш., Брочкова К. Система захисту прав людини в Україні у рамках Ради Європи: монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2018. 372 с.

⁴ Council of Europe. Search on States and International Organisations. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/country/U> (дата звернення: 7.04.2021).

⁵ Міністерство закордонних справ. Участь України у діяльності Ради Європи. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/rada-yevropi/uchast-ukrayini-u-diyalnosti-radi-yevropi> (дата звернення: 7.04.2021).

Резюме

Дір І.Ю. Нормативна система захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом.

У статті узагальнено представлена система захисту прав людини в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом. Зокрема, було проаналізовано термін «нормативна система захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи за внутрішньодержавним правом», досліджено основні елементи, визначено міжнародно-правові акти, які прийняла Україна у рамках зобов'язань перед Радою Європи. Крім того, було визначено основні напрями співробітництва між Україною та Радою Європи. На додачу, також було проаналізовано основну мету створення Ради Європи, компетентності та основні досягнення організації.

Ключові слова: громадянські права, Рада Європи, демократія, верховенство права, внутрішньодержавне право, міжнародно-правовий договір, захист.

Резюме

Дір І.Ю. Нормативная система защиты гражданских прав человека в Украине в рамках Совета Европы внутригосударственным правом.

В статье обобщено представлена система защиты прав человека в Украине в рамках Совета Европы внутригосударственным правом. В частности, были проанализированы термин «нормативная система защиты гражданских прав человека в Украине в рамках Совета Европы внутригосударственным правом», исследованы основные элементы, определены международно-правовые акты, которые приняла Украина в рамках обязательств перед Советом Европы. Кроме того, были определены основные направления сотрудничества между Украиной и Советом Европы. В дополнение, также были проанализированы основные цели создания Совета Европы, компетентности и основные достижения организации.

Ключевые слова: гражданские права, Совет Европы, демократия, верховенство права, внутригосударственное право, международно-правовой договор, защита.

Summary

Ihor Dir. Normative system of protection of civil human rights in Ukraine within the framework of the Council of Europe under domestic law.

The article summarizes the system of human rights protection in Ukraine within the framework of the Council of Europe under domestic law. The main purpose of the article is a comprehensive scientific analysis of the legal regulation of the protection of civil human rights in Ukraine within the Council of Europe. In addition, it was analyzed that a clear interpretation of the term “regulatory system of civil rights in Ukraine within the Council of Europe under domestic law” does not exist, however, it was offered an author’s vision of the term in accordance with the study, explored the main elements, defined international law acts adopted by Ukraine in the framework of its obligations to the Council of Europe and defining the laws in which they have been implemented and the date of entry into force for Ukraine. In addition, the international legal acts adopted by Ukraine were analyzed before and after accession to the Council of Europe. It is determined that during all this time Ukraine has ratified 118 international treaties of the Council of Europe. The preconditions for Ukraine’s accession to the Council of Europe and its evolution were also studied. The main reforms in which Ukraine is assisted by the Council of Europe were also identified. In addition, the main areas of cooperation between Ukraine and the Council of Europe were identified. As well as, the main purpose of the Council of Europe, the Statute of the Council of Europe, the competences and the main achievements of the organization were also analyzed, and the member states were identified. In particular, the main achievements of the Council of Europe were highlighted and it is determined that today it is a leading organization on human rights content. The main scientists who study the problems in Ukraine and the world are analyzed.

Key words: civil rights, Council of Europe, democracy, rule of law, domestic law, international legal treaty, protection.

DOI: 10.36695/2219-5521.1.2021.64

УДК 347.77.

М.В. КОВАЛЬОВА

*Марина Вікторівна Ковальова, кандидат юридичних наук, доцент юридичного факультету Ужгородського національного університету**

ORCID: 0000-0002-9672-5254

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАСТЕРЕЖЕНЬ ДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Постановка проблеми. В умовах активного розвитку міжнародних відносин помітно зростає значення міжнародного публічного права в розширенні та поглибленні міждержавної співпраці в різних сферах. У контексті позитивного впливу міжнародного права на розширення як міжнародних відносин, так і внутрішньодержавного права держав дедалі важливішого значення набуває інститут застережень в праві міжна-

© М.В. Ковальова, 2021

* *Maryna Kovalova, Ph.D. in Law, Associate Professor of the Faculty of Law of Uzhhorod National University*